

Leukippos

Testimonia DK 67 A

A 1 = Diogenés Laertios, Vitae philosophorum IX, 30-33 (v závislosti na př. A. Koláře)

(30) Leukippos z Eleje, podle některých z Abdér, podle jiných z Milétu, byl posluchačem Zénóna.

Tvrdil, že veškerenstvo je v sobě bezmezné a navzájem se proměňuje, že vše je prázdné a plné těles [atomů]. Světy vznikají, když tělesa vpadají do prázdna a navzájem se proplétají.

Z pohybu, který je následkem jejich přibývání, vzniká přirozenost hvězd. Slunce se pohybuje ve větším kruhu kolem Měsíce [než Měsíc?], zatímco Země zaujímá místo vířením kolem středu. Má podobu bubnu. Jako první pokládal za principy atomy. Potud to hlavní o něm.

(30) Λεύκιππος Ἐλεάτης, ὡς δέ τινες, Ἀβδηρίτης, κατ' ἐνίους δὲ Μήλιος· οὗτος ἤκουσε Ζήνωνος.

ἤρεσκε δ' αὐτῶι ἄπειρα εἶναι τὰ πάντα καὶ εἰς ἄλληλα μεταβάλλειν, τό τε πᾶν εἶναι κενὸν καὶ πλήρες σωμάτων. τοὺς τε κόσμους γίνεσθαι σωμάτων εἰς τὸ κενὸν ἐμπιπτόντων καὶ ἀλλήλοις περιπλεκομένων· ἕκ τε τῆς κινήσεως κατὰ τὴν αὐξήσιν αὐτῶν γίνεσθαι τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν. φέρεσθαι δὲ τὸν ἥλιον ἐν μείζονι κύκλῳ περὶ τὴν σελήνην· τὴν γῆν ὀχεῖσθαι περὶ τὸ μέσον δινουμένην. σχῆμά τε αὐτῆς τυμπανῶδες εἶναι. πρῶτός τε ἀτόμους ἀρχὰς ὑπεστήσατο. [καὶ] κεφαλαιωδῶς μὲν ταῦτα·

(31) V jednotlivostech je to takto: Tvrdí, že veškerenstvo je bezmezné, jak už bylo řečeno. Z toho je však něco plné a něco prázdné, což [obojí] prohlašuje za prvky. Z těch jsou a do nich se zase rozkládají nesčíslné světy. Světy vznikají takto: Po oddělení se z bezmezna se mnoho tělísek rozmanitého tvaru snáší do velikého prázdna, a když se shluknou, vytvářejí jeden vír; v němž na sebe narážejí a všelijak se točí, přitom se od sebe rozlišují podobná k podobným. Když pak již pro své množství nemohou kroužit v rovnováze, ustupují jemná

tělíska do vnější prázdnoty, jako by byla prosívána; zbývající pak setrvávají pospolu a navzájem se splétající běží pospolu a vytvářejí jakousi první soustavu podoby koule.

(31) ἐπὶ μέρους δὲ ὧδε ἔχει. τὸ μὲν πᾶν ἄπειρόν φησιν, ὡς προείρηται· τούτου δὲ τὸ μὲν πλήρες εἶναι, τὸ δὲ κενόν, [ἀ] καὶ στοιχειῖά φησι. κόσμους τε ἐκ τούτου ἀπείρους εἶναι καὶ διαλύεσθαι εἰς ταῦτα. γίνεσθαι δὲ τοὺς κόσμους οὕτω· φέρεσθαι κατὰ ἀποτομὴν ἐκ τῆς ἀπείρου πολλὰ σώματα παντοῖα τοῖς σχήμασιν εἰς μέγα κενόν, ἅπερ ἀθροισθέντα δίνην ἀπεργάζεσθαι μίαν, καθ' ἣν προσκρούοντα καὶ παντοδαπῶς κυκλούμενα διακρίνεσθαι χωρὶς τὰ ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια. ἰσορρόπων δὲ διὰ τὸ πλῆθος μηκέτι δυναμένων περιφέρεσθαι, τὰ μὲν λεπτὰ χωρεῖν εἰς τὸ ἔξω κενόν, ὥσπερ διαττώμενα· τὰ δὲ λοιπὰ [συμμένειν] καὶ περιπλεκόμενα συγκατατρέχειν ἀλλήλοις καὶ ποιεῖν πρῶτόν τι σύστημα σφαιροειδές.

(32) Ta od sebe odlučuje jakoby blánu, která v sobě obsahuje rozmanitá tělíska. Když takto víří dokola, stává se působením odstředivé síly vnější blána tenkou, protože díky styku s vírem spolu obíhají[?] vždy sousední části. Tak vznikla i Země, ježto u sebe zůstávaly části, které byly zaneseny do středu. Ona obklopující jakási blána znovu narůstá přítokem vnějších tělísek – je unášena vírem, takže přibírá tělíska, kterých se dotkne. Z nich některá svým splétáním vytvořila soustavu, nejprve vlhkou a bahnitou, když však vyschla a otáčela se s vírem vesmíru, tu se rozžhavila a nakonec vytvořila přirozenost hvězd.

(32) τοῦτο δ' οἷον ὑμένα ἀφίστασθαι περιέχοντα ἐν ἑαυτῶι παντοῖα σώματα· ὧν κατὰ τὴν τοῦ μέσου ἀντέρεισιν περιδινουμένων λεπτὸν γενέσθαι τὸν πέριξ ὑμένα συρρεόντων ἀεὶ τῶν συνεχῶν κατ' ἐπίψαυσιν τῆς δίνης. καὶ οὕτω γενέσθαι τὴν γῆν, συμμενόντων τῶν ἐνεχθέντων ἐπὶ τὸ μέσον. αὐτόν τε πάλιν τὸν περιέχοντα οἷον ὑμένα αὔξεσθαι κατὰ τὴν ἐπέκκρισιν τῶν ἔξωθεν σωμάτων· δίνηι τε φερόμενον αὐτόν, ὧν ἂν ἐπιψαύσηι, ταῦτα ἐπικτᾶσθαι. τούτων δέ τινα συμπλεκόμενα ποιεῖν σύστημα, τὸ μὲν πρῶτον κάθυγρον καὶ πηλῶδες, ξηρανθέντα καὶ περιφερόμενα σὺν τῆι τοῦ ὅλου δίνηι, εἴτ' ἐκπυρωθέντα τὴν τῶν ἀστέρων ἀποτελέσαι φύσιν.

(33) Kruh Slunce je zcela vnější, kruh Měsíce je Zemi nejbliže, kruhy ostatních hvězd jsou mezi nimi. Všechny hvězdy se rozpalují rychlostí svého pohybu. Slunce je však rozžhavováno

také od hvězd, zato Měsíc dostává jen málo ohně. Zatmění Slunce a Měsíce se dějí [v souvislosti se sklonem zodiaku, k němuž došlo tím], že se Země naklonila k jihu. Její severní části jsou stále zasněžené, jsou chladné a mrazem ztuhlé. Slunce se zatmívá zřídka, avšak Měsíc ustavičně, protože jejich kruhy jsou nestejně. A jaký jsou vzniky světa, takové jsou i růsty, hynutí a zániky, podle jakési nutnosti, jejíž povahu však Leukippos nevysvětluje.

(33) εἶναι δὲ τὸν τοῦ ἡλίου κύκλον ἐξώτατον, τὸν δὲ τῆς σελήνης προσγειότατον, τῶν ἄλλων μεταξὺ τούτων ὄντων. καὶ πάντα μὲν τὰ ἄστρον πυροῦσθαι διὰ τὸ τάχος τῆς φορᾶς, τὸν δὲ ἥλιον καὶ ὑπὸ τῶν ἀστέρων ἐκπυροῦσθαι τὴν δὲ σελήνην τοῦ πυρὸς ὀλίγον μεταλαμβάνειν. ἐκλείπειν δὲ ἥλιον καὶ σελήνην [... τὴν δὲ λόξωσιν τοῦ ζωδιακοῦ γενέσθαι] τῶι κεκλίσθαι τὴν γῆν πρὸς μεσημβρίαν· τὰ δὲ πρὸς ἄρκτωι αἰεὶ τε νίφεσθαι καὶ κατάψυχρα εἶναι καὶ πήγνυσθαι. καὶ τὸν μὲν ἥλιον ἐκλείπειν σπανίως, τὴν δὲ σελήνην συνεχῆς διὰ τὸ ἀνίσους εἶναι τοὺς κύκλους αὐτῶν. εἶναί τε ὥσπερ γενέσεις κόσμου, οὕτω καὶ αὐξήσεις καὶ φθίσεις καὶ φθορὰς κατὰ τινα ἀνάγκην, ἣν ὅποια ἐστὶν [οὐ] διασαφεῖ.

A 2 = Diogenés Laertios, Vitae philosophorum X, 13 (Epicurea p. 365, 19 Usen.)

Apolloḗros o Epikúrovi v *Kronice* tvrdí, že poslouchal Nasifana a Praxifana. On sám však v listu Eurylochovi (fr. 123) říká, že nikoliv, nýbrž že sebe sama. Tvrdí však také, on i Hermarchos, že žádný filosof Leukippos, o němž někteří, včetně epikúrejce Apolloḗra, tvrdí, že byl učitelem Démokrita, vůbec nebyl.

τοῦτον [Ἐπίκουρον] Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς (FGrHist. 244 F. 41; II, 1032) Ναυσιφάνους ἀκοῦσαί φησι καὶ Πραξιφάνους· αὐτὸς δὲ οὐ φησιν, ἀλλ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ πρὸς Εὐρύλοχον ἐπιστολῇ (fr. 123). ἀλλ' οὐδὲ Λεύκιππόν τινα γεγενῆσθαι φησι φιλόσοφον οὔτε αὐτὸς οὔτε Ἑρμαρχος, ὃν ἔνιοί φησι (καὶ Ἀπολλόδωρος ὁ Ἐπικούρειος) διδάσκαλον Δημοκρίτου γεγενῆσθαι.

A 3 = Simplicios, In Physica 25, 2

τὰ μὲν πλεῖστα συμπεφορημένως γέγραφε, τὰ μὲν κατὰ Ἀναξαγόραν τὰ δὲ κατὰ Λεύκιππον λέγων.

A 4 = Kléméns Alexandrijský, Stromata I, 64,3

Xenofanovým posluchačem byl Parmenidés, jeho žákem pak Zénón, dále Leukippos a Démokritos.

Παρμενίδης τοίνυν Ξενοφάνους ἀκουστής γίνεται, τούτου δὲ Ζήνων, εἶτα Λεύκιππος, εἶτα Δημόκριτος.

A 5 /1 = Pseudo-Galénos, Hist. philos. 3 (Dox. 601, 9)

Leukippos z Abdér, posluchač Zénóna Elejského, první objevil nauku o atomech.

τούτου [Ζήνων Ελ.] δὲ Λεύκιππος ὁ Ἀβδηρίτης ἀκουστής τὴν τῶν ἀτόμων εὔρεσιν ἐπινενόηκε πρῶτος.

A 5 /2 = Iamblichos, De vita pythagorica 104

Ti z této [pýthagorejské] školy, ... Filoláos, Eurytos, ... Leukippos a Alkmaión.

οἱ ἐκ τοῦ διδασκαλείου τούτου, μάλιστα δὲ οἱ παλαιότατοι καὶ αὐτῶι συγχρονίσαντες καὶ μαθητεύσαντες τῶι Πυθαγόρῳι πρεσβύτηι νέοι Φιλόλαός τε καὶ Εὔρυτος ... Λεύκιππος τε καὶ Ἀλκμαίων.

A 5 /3 = Tzetzés, Chil. II, 980

Leukippovým žákem byl Melissos.

Λευκίππου τοῦ μαθητοῦ Μελίσσου.

A 6 /1 = Aristotelés, Metaphysica I, 4; 985b 4-20

Leukippos a jeho druh Démokritos zase tvrdí, že prvky jsou plnost a prázdnota. Mluví o nich jako o jsoucnu a nejsoucnu: plnost a pevnost je totiž jsoucnem, zatímco prázdnota a řídké je nejsoucí. Proto také říkají, že jsoucno není o nic více jsoucí než nejsoucno a že prázdno není [o nic méně jsoucí (Zeller)] než těleso. Jsou to však příčiny jsoucen na způsob látky. A jako ti, kdo považují základ jsoucnosti za jedno a vše další za vzniklé z jeho stavů, když pokládají řídké a husté za principy těch stavů, tak i tito stejným způsobem tvrdí, že rozdíly jsou příčinami ostatních [stavů a věcí]. Říkají, že takovéto rozdíly jsou tři: podoba (*schéma*), uspořádání (*taxis*) a poloha (*thesis*).

Říkají, že jsoucno se [mezi sebou] liší pouze rysem, dotykem a obratem. Rys (*rhysmos*) je podobou, dotyk (*diathigé*) je uspořádáním, obrat (*tropé*) je polohou. Například A se od N liší podobou, AN od NA uspořádáním, Z od N polohou. Avšak [výklad] o pohybu, ani o tom, jak jej věci dostávají, tito myslitelé, podobně jako ostatní, lehkomyšlně pomíjejí.

Λεύκιππος δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος στοιχεῖα μὲν τὸ πλήρες καὶ τὸ κενὸν εἶναί φασι, λέγοντες τὸ μὲν ὄν τὸ δὲ μὴ ὄν, τούτων δὲ τὸ μὲν πλήρες καὶ στερεόν, τὸ ὄν, τὸ δὲ κενὸν καὶ μανόν, τὸ μὴ ὄν – διὸ καὶ οὐθὲν μᾶλλον τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος εἶναί φασιν, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν [ἔλαττον] τοῦ σώματος –, αἷτια δὲ τῶν ὄντων ταῦτα ὡς ὕλην. καὶ καθάπερ οἱ ἐν ποιοῦντες τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν τᾶλλα τοῖς πάθεσιν αὐτῆς γεννώσι, τὸ μανόν καὶ τὸ πυκνὸν ἀρχὰς τιθέμενοι τῶν παθημάτων, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτοι τὰς διαφορὰς αἰτίας τῶν ἄλλων εἶναί φασιν. ταύτας μέντοι τρεῖς εἶναι λέγουσι, σχῆμά τε καὶ τάξιν καὶ θέσιν·

διαφέρειν γάρ φασι τὸ ὄν ῥυσμῶι καὶ διαθιγῆι καὶ τροπῆι μόνον. τούτων δὲ ὁ μὲν ῥυσμός σχῆμά ἐστιν, ἡ δὲ διαθιγὴ τάξις, ἡ δὲ τροπὴ θέσις· διαφέρει γὰρ τὸ μὲν Α τοῦ Ν σχήματι, τὸ δὲ ΑΝ τοῦ ΝΑ τάξει, τὸ δὲ Ι τοῦ Η θέσει. περὶ δὲ κινήσεως, ὅθεν ἢ πῶς ὑπάρχει τοῖς οὐσί, καὶ οὗτοι παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ῥαιθύμως ἀφεῖσαν.

A 6/2 = Alexandros, In Metaphysica 36, 21

λέγει μὲν περὶ Λευκίππου τε καὶ Δημοκρίτου· οὗτοι γὰρ λέγουσιν ἀλληλοτυπούσας καὶ κρουομένας πρὸς ἀλλήλας κινεῖσθαι τὰς ἀτόμους, πόθεν μέντοι ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῆς κατὰ φύσιν, οὐ λέγουσιν. ἡ γὰρ κατὰ τὴν ἀλληλοτυπίαν βίαιός ἐστι κίνησις καὶ οὐ κατὰ φύσιν, ὑστέρα δὲ ἡ βίαιος τῆς κατὰ φύσιν.

A 6/3 = Ióannés Filoponos, De anima 68, 3

„Rys“ (*rhysmos*) je abděrský výraz, který znamená „podobá“ (*schéma*).

ῥυσμός λέξις ἐστὶν Ἀβδηρικὴ, σημαίνει δὲ τὸ σχῆμα.

A 6/4 = Alexandros, In Metaphysica 36, 26

[Leukippos a Démokritos] tvrdí, že nedily myšlené jako atomy (...) nemají tíži. Jak by však mohlo z netěžkého vzniknout sestavením těžké?

τὰ γὰρ ἀμερῆ τὰ ἐπινοούμενα ταῖς ἀτόμοις καὶ μέρη ὄντα αὐτῶν ἀβαρῆ φασιν εἶναι· ἐκ δὲ ἀβαρῶν συγκειμένων πῶς ἂν βάρος γένηται;

A 7 /1 = Aristotelés, De generatione et corruptione I, 8; 324b 35

Metodicky nejlépe a jednotně o všem pojednali Leukippos a Démokritos, když prohlásili, že princip je podle přirozenosti. Někteří ze starších myslitelů se totiž domnívali, že jsoucno je nutně jedno a nepohyblivé; že prázdno není, a že tedy není možný ani pohyb; že když není oddělené prázdno, že není ani mnohost, neboť není nic, co by rozdělovalo.

ὁδῶι δὲ μάλιστα καὶ περὶ (325a 1) πάντων ἐνὶ λόγῳ διωρίκασι Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος, ἀρχὴν ποιησάμενοι κατὰ φύσιν ἥπερ ἐστίν. ἐνίοις γὰρ τῶν ἀρχαίων ἔδοξε τὸ ὄν ἐξ ἀνάγκης ἓν εἶναι καὶ ἀκίνητον· τὸ μὲν γὰρ κενὸν οὐκ ὄν, κινήθηναί δ' οὐκ ἂν δύνασθαι μὴ ὄντος κενοῦ κεχωρισμένου, οὐδ' αὖ πολλὰ εἶναι μὴ ὄντος τοῦ διείργοντος ...

A 7 /2 = Aristotelés, De generatione et corruptione 325a 23

Leukippos si myslel, že má výklad, který souhlasí s tím, co vnímáme: nepopírá vznik ani zánik, pohyb ani množství. Shodoval se tak s jevy. Těm, kteří uznávají Jedno i to, že bez prázdna by nebyl pohyb, těm říká, že prázdno je nejsoucí, a že z toho, co je, není nic nejsoucího. Jsoucno ve vlastním smyslu je totiž zcela plné, avšak není jedno, nýbrž nesčetné co do množství a neviditelné pro malost tělísek. Pohybují se v prázdnu, neboť prázdno je, a když se spojují, působí vznik, když se rozlučují, zánik. Působí a přijímají působení podle toho, jak se zrovna dotýkají, neboť proto nejsou jedno. Rodí věci, když se skládají a proplétají. Avšak z toho, co je Jedno podle pravdy (Parmenidés A 25), by nevznikla mnohost, ani z toho, co je pravdivě mnohé, by nevzniklo jedno, neboť to je nemožné. Avšak jako Empedoklés (A 87) a někteří z ostatních tvrdí, že něco podléhá působení kvůli průduchům, tak se podle Leukippa děje každá změna kvalit, a veškeré pasivní ovlivnění tím způsobem, že díky prázdnu nastává rozklad a zánik, stejně tak však i růst, když přicházejí pevná tělíska. Empedoklés musí patrně uvažovat podobně [omyl!] jako Leukippos, totiž že jsou nějaká pevná, avšak nedělitelná tělíska, pokud nejsou průduchy veskrze spojitě. To je však nemožné. Pak by totiž vedle průduchů nebylo nic pevného, vše by bylo prázdno. Je tedy nutné, aby

dotýkající se tělíska byla nedělitelná a [místa?] mezi nimi byla prázdná, a tomu [Empedoklés] říká průduchy. Takto Leukippos mluví o působení a pasivním přijímání.

Λεύκιππος δ' ἔχειν ὠιήθη λόγους, οἵτινες πρὸς τὴν αἴσθησιν ὁμολογούμενα λέγοντες οὐκ ἀναιρήσουσιν οὔτε γένεσιν οὔτε φθορὰν οὔτε κίνησιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὄντων. ὁμολογήσας δὲ ταῦτα μὲν τοῖς φαινομένοις, τοῖς δὲ τὸ ἐν κατασκευάζουσιν ὡς οὐκ ἂν κίνησιν οὔσαν ἄνευ κενοῦ, τό τε κενὸν μὴ ὄν καὶ τοῦ ὄντος οὐθὲν μὴ ὄν φησιν εἶναι· τὸ γὰρ κυρίως ὄν παμπλήρες ὄν. ἀλλ' εἶναι τὸ τοιοῦτον οὐχ ἔν, ἀλλ' ἄπειρα τὸ πλῆθος καὶ ἀόρατα διὰ σμικρότητα τῶν ὄγκων. ταῦτα δ' ἐν τῷ κενῷ φέρεσθαι (κενὸν γὰρ εἶναι), καὶ συνιστάμενα μὲν γένεσιν ποιεῖν, διαλυόμενα δὲ φθορὰν. ποιεῖν δὲ καὶ πάσχειν ἦι τυγχάνουσιν ἀπτόμενα· ταύτηι γὰρ οὐχ ἔν εἶναι. καὶ συντιθέμενα δὲ καὶ περιπλεκόμενα γεννᾶν· ἐκ δὲ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ἑνός (Parmenidés A 25) οὐκ ἂν γενέσθαι πλῆθος οὐδ' ἐκ τῶν ἀληθῶς πολλῶν ἔν, ἀλλ' εἶναι τοῦτ' ἀδύνατον· ἀλλ', ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς (Empedoklés A 87) καὶ τῶν ἄλλων τινὲς φασὶ πάσχειν διὰ πόρων, οὕτω πᾶσαν ἀλλοίωσιν καὶ πᾶν τὸ πάσχειν τοῦτον γίνεσθαι τὸν τρόπον, διὰ τοῦ κενοῦ γινομένης τῆς διαλύσεως καὶ τῆς φθορᾶς, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἀυξήσεως, ὑπεισδυομένων στερεῶν. σχεδὸν δὲ καὶ Ἐμπεδοκλεῖ ἀναγκαῖον λέγειν ὥσπερ καὶ Λεύκιππος φησιν. εἶναι γὰρ ἅττα στερεά, ἀδιαίρετα δέ, εἰ μὴ πάντηι πόροι συνεχεῖς εἰσιν. τοῦτο δ' ἀδύνατον· οὐθὲν γὰρ ἔσται ἕτερον στερεὸν παρὰ τοὺς πόρους, ἀλλὰ πᾶν κενόν. ἀνάγκη ἄρα τὰ μὲν ἀπτόμενα εἶναι ἀδιαίρετα, τὰ δὲ μεταξὺ αὐτῶν κενά, οὗς ἐκεῖνος λέγει πόρους. οὕτως δὲ καὶ Λεύκιππος λέγει περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν.

A 7/3 = Aristotelés, De generatione et corruptione 325b 24

Jak to napsal Platón v *Tímaiovi*. Platón se ovšem od Leukippa liší tím, že to neříká stejným způsobem. Pro Leukippa jsou nedělitelná [tělíska] pevná, Platón však říká, že jsou plochá. Pro Leukippa je každé z nedělitelných pevných tělísek určeno některou z nescíslných podob,

zatímco u Platóna je počet podob omezený. Oba však říkají, že jsou nerozdělitelná a určená podobami. Z těchto [tělísek] prý nastává vznikání i rozlučování [věcí]. Podle Leukippa se tak děje dvojitým způsobem: díky prázdnu a díky dotyku (*hafé*), takto lze totiž rozdělit každou věc; podle Platóna pouze dotykem, neboť říká, že prázdno není.

ὥσπερ ἐν τῷ Τιμαίῳ γέγραφε Πλάτων· τοσοῦτον γὰρ διαφέρει τοῦ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον Λευκίππῳ λέγειν, ὅτι ὁ μὲν στερεά, ὁ δὲ ἐπίπεδα λέγει τὰ ἀδιαίρετα, καὶ ὁ μὲν ἀπείροις ὠρίσθαι σχήμασι τῶν ἀδιαιρέτων στερεῶν ἕκαστον, ὁ δὲ ὠρισμένοις, ἐπεὶ ἀδιαίρετά γε ἀμφοτέρωθεν λέγουσι καὶ ὠρισμένα σχήμασιν. ἐκ δὴ τούτων αἰ γενέσεις καὶ αἰ διακρίσεις Λευκίππῳ μὲν δύο τρόποι ἂν εἶεν διὰ τε τοῦ κενοῦ καὶ διὰ τῆς ἀφῆς (ταύτη γὰρ διαιετὸν ἕκαστον), Πλάτωνι δὲ κατὰ τὴν ἀφήν μόνον· κενὸν γὰρ οὐκ εἶναί φησι.

A 7 /4 = Ióannés Filoponos, De generatione et corruptione 158, 26

O „doteku“ [atomů] Démokritos mluví ne ve vlastním smyslu slova. Neříká, že atomy se navzájem dotýkají (...), ale že jsou navzájem blízké a nejsou příliš daleko oddělené. To nazývá „dotek“ (*afé*). Vždyť je prázdnota je úplně odděluje.

οὐ ... κυρίως τὴν ἀφήν ἔλεγεν ὁ Δημόκριτος λέγων ἄπτεσθαι ἀλλήλων τὰς ἀτόμους ..., ἀλλὰ [τὸ] πλησίον εἶναι ἀλλήλων τὰς ἀτόμους καὶ μὴ πολὺ διεστάναι, τοῦτο ἀφήν ἐκάλει· κενῶι γὰρ πάντως διείργεσθαι αὐτάς.

A 7 /5 = Ióannés Filoponos, De generatione et corruptione 160, 10

O „doteku“ [atomů] mluví ti kolem Leukkipa ne ve vlastním smyslu slova.

τὴν ἀφήν οἱ περὶ Λεύκιππος οὐ κυρίως ἔλεγον.

A 8 /1 = Simplicios, In Physica 28, 4 (Theophrastos, Physicorum oppiniones fr. 8, Dox. 483)

Leukippos z Eleje nebo z Milétu, říká se totiž o něm obojí, (...) předpokládal bezmezné a stále se pohybující prvky, atomy, a nekonečno (*apeiron*) jejich podob, protože nic není spíše takové než jiné, a protože ve všem, co je, pozoroval neustálé vznikání a změnu. Dále, že jsoucí není o nic více než nejsoucí, a že obojí je stejně příčinou dění. Bytnost atomů totiž pokládal za pevnou a plnou; říkal o nich, že jsou, a že se pohybují v prázdnu, které nazýval nejsoucí, o němž však tvrdil, že jest ne méně než jsoucno. (...)

Λεύκιππος δὲ ὁ Ἐλεάτης ἢ Μιλήσιος (ἀμφοτέρως γὰρ λέγεται περὶ αὐτοῦ) κοινωρήσας Παρμενίδῃ τῆς φιλοσοφίας, οὐ τὴν αὐτὴν ἐβάδισε Παρμενίδῃ καὶ Ξενοφάνει περὶ τῶν ὄντων ὁδόν, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τὴν ἐναντίαν. ἐκείνων γὰρ ἓν καὶ ἀκίνητον καὶ ἀγέννητον καὶ πεπερασμένον ποιούντων τὸ πᾶν καὶ τὸ μὴ ὄν μηδὲ ζητεῖν συγχωρούντων, οὗτος ἄπειρα καὶ ἀεὶ κινούμενα ὑπέθετο στοιχεῖα τὰς ἀτόμους καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σχημάτων ἄπειρον τὸ πλῆθος διὰ τὸ μηδὲν μᾶλλον τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον εἶναι καὶ γένεσιν καὶ μεταβολὴν ἀδιάλειπτον ἐν τοῖς οὖσι θεωρῶν. ἔτι δὲ οὐδὲν μᾶλλον τὸ ὄν ἢ τὸ μὴ ὄν ὑπάρχειν, καὶ αἴτια ὁμοίως εἶναι τοῖς γινομένοις ἄμφω. τὴν γὰρ τῶν ἀτόμων οὐσίαν ναστὴν καὶ πλήρη ὑποτιθέμενος ὄν ἔλεγεν εἶναι καὶ ἐν τῷ κενῷ φέρεσθαι, ὅπερ μὴ ὄν ἐκάλει καὶ οὐκ ἔλαττον τοῦ ὄντος εἶναι φησι. παραπλησίως δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης ἀρχὰς ἔθετο τὸ πλήρες καὶ τὸ κενόν...

A 8 /2 = Cicero, Acad. pr. II, 37, 118 (Dox. 119)

Leucippus plenum et inane Democritus huic in hoc similis, uberior in ceteris.

A 9 /1 = Aristotelés, De generatione et corruptione I, 1; 314a 21

Démokritos a Leukippos zase tvrdí, že vše ostatní se skládá z nedělitelných těles. Ty však jsou bezmezná, jak co do množství, tak co do tvarů. Vše ostatní se prý navzájem liší uspořádáním a polohou těchto nedělitelných těles.

Δημόκριτος δὲ καὶ Λεύκιππος ἐκ σωμάτων ἀδιαϊρέτων τὰλλα συγκεῖσθαι φασί, ταῦτα δ' ἄπειρα καὶ τὸ πλῆθος εἶναι καὶ τὰς μορφάς, αὐτὰ δὲ πρὸς αὐτὰ διαφέρειν τούτοις ἐξ ὧν εἰσι καὶ θέσει καὶ τάξει τούτων.

A 9 /2 = Aristotelés, De generatione et corruptione 315b 6

Démokritos a Leukippos však zavedli podoby (*schémata*) a jimi vykládají změny kvalit i vznik. Jejich rozlučováním a slučováním vykládají vznik a zánik, jejich uspořádáním a polohou pak změnu kvalit. Kromě toho se také domnívali, že je pravdivé to, co se nám jeví, protikladné a nesčetné jevy, a proto ony podoby pokládali za nesčetné. Proměnou jejich složení se prý totéž zdá jednou takové a jindy opačné, neboť se proměňuje i při nepatrném přimísení, a když je změněno, jeví se úplně odlišně. Z těchže písmen vzniká tragédie i komedie.

Δημόκριτος δὲ καὶ Λεύκιππος ποιήσαντες τὰ σχήματα τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν γένεσιν ἐκ τούτων ποιούσι, διακρίσει μὲν καὶ συγκρίσει γένεσιν καὶ φθοράν, τάξει δὲ καὶ θέσει ἀλλοίωσιν. ἐπεὶ δ' ὥιοντο τὰληθὲς ἐν τῷ φαίνεσθαι, ἐναντία δὲ καὶ ἄπειρα τὰ φαινόμενα, τὰ σχήματα ἄπειρα ἐποίησαν, ὥστε ταῖς μεταβολαῖς τοῦ συγκειμένου τὸ αὐτὸ ἐναντίον δοκεῖν ἄλλω καὶ ἄλλω, καὶ μετακινεῖσθαι μικροῦ ἐμμειγνυμένου καὶ ὅλως ἕτερον φαίνεσθαι ἐνὸς μετακινήθεντος· ἐκ τῶν αὐτῶν γὰρ τραγωιδία καὶ κωμωιδία γίνεται γραμμάτων.

A 10 = Hippolytos, Refutatio I, 12 (Dox. 564)

(1) Leukippos, druh Zénónův, nebyl stejného názoru, nýbrž tvrdil, že je bezmezné a pohyblivé, nepřetržitý vznik a proměna. Za prvky považuje plné a prázdné.

(2) Říká, že svět vznikl. (...)

(1) Λεύκιππος δὲ Ζήνωνος ἑταῖρος οὐ τὴν αὐτὴν δόξαν διετήρησεν, ἀλλὰ φησιν ἄπειρα εἶναι καὶ αἰεὶ κινούμενα καὶ γένεσιν καὶ μεταβολὴν συνεχῶς οὔσαν. στοιχεῖα δὲ λέγει τὸ πλήρες καὶ [τὸ] κενόν.

(2) κόσμους δὲ [ᾧδε] γίνεσθαι λέγει· ὅταν εἰς μέγα κενὸν ἐκ τοῦ περιέχοντος ἀθροισθῆι πολλὰ σώματα καὶ συρροῇ, προσκρούοντα ἀλλήλοις συμπλέκεσθαι τὰ ὁμοιοσχήμονα καὶ παραπλήσια τὰς μορφάς, καὶ περιπλεχθέντων ἄστρα γίνεσθαι, αὔξειν δὲ καὶ φθίνειν διὰ τὴν ἀνάγκην. τίς δ' ἂν εἴη ἡ ἀνάγκη, οὐ διώρισεν.

A 11 /1 = Cicero, Acad. pr. II, 37, 118 (Dox. 119)

Leukippos: plnost a prázdno.

Leucippus plenum et inane.

A 11 /2 = Cicero, De deorum natura I, 24, 66

ista enim flagitia Democriti, sive etiam ante Leucippi, esse corpuscula quaedam levia, alia aspera, rutunda alia, partim autem angulata vel hamata, curvata quaedam et quasi adunca, ex iis effectum esse caelum atque terram nulla cogente natura, sed concursu quodam fortuito: hanc tu opinionem, C. Vellei, usque ad hanc aetatem perduxisti.

A 12 = Áetios I, 3, 15 (Dox. 285)

Leukippos z Milétu pokládá za principy a prvky plnost a prázdno.

Λεύκιππος Μιλήσιος ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα τὸ πλήρες καὶ τὸ κενόν.

A 13 = Simplicios, In Physica 925, 10

οἱ δὲ τῆς ἐπ' ἄπειρον τομῆς ἀπεγνωκότες, ὡς οὐ δυναμένων ἡμῶν ἐπ' ἄπειρον τεμεῖν καὶ ἐκ τούτου πιστώσασθαι τὸ ἀκατάληκτον τῆς τομῆς, ἐξ ἀδιαιρέτων ἔλεγον ὑφεστάναι τὰ σώματα καὶ εἰς ἀδιαίρετα διαιρεῖσθαι. πλὴν ὅτι Λεύκιππος μὲν καὶ Δημόκριτος οὐ μόνον τὴν ἀπάθειαν αἰτίαν τοῖς πρώτοις σώμασι τοῦ μὴ διαιρεῖσθαι νομίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ σμικρὸν καὶ ἀμερές, Ἐπίκουρος (fr. 268 Us.) δὲ ὕστερον ἀμερῆ μὲν οὐχ ἡγεῖται, ἄτομα δὲ αὐτὰ διὰ τὴν ἀπάθειαν εἶναι φησι. καὶ πολλαχοῦ μὲν τὴν Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου δόξαν ὁ Ἄριστοτέλης διήλεγξεν, καὶ δι' ἐκείνους ἴσως τοὺς ἐλέγχους πρὸς τὸ ἀμερές ἐνισταμένους ὁ Ἐπίκουρος ὕστερον μὲν γενόμενος, συμπαθῶν δὲ τῆι Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου δόξει περὶ τῶν πρώτων σωμάτων, ἀπαθῆ μὲν ἐφύλαξεν αὐτά, τὸ δὲ ἀμερές αὐτῶν παρείλετο, ὡς διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἄριστοτέλους ἐλεγχομένων.

A 14 /1 = Simplicios, In Physica 36, 1

Leukippos, Démokritos a jejich stoupenci nazývali nejmenší prvotní tělesa atomy. Podle rozdílu jejich podob, polohy a uspořádání se prý [některá] tělesa stávají teplými i ohnivými, totiž ta, která se skládají z ostřejších, jemnějších a navzájem podobně položených prvotních těles; zatímco jiná chladnými a vlhkými, totiž ta, která se skládají z opačných. Ta první jsou jasná a svítící, ta druhá tmavá a temná.

οἱ δὲ περὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον τὰ ἐλάχιστα πρώτα σώματα ἄτομα καλοῦντες κατὰ τὴν τῶν σχημάτων αὐτῶν καὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς τάξεως διαφορὰν τὰ μὲν θερμὰ γίνεσθαι καὶ πύρρα τῶν σωμάτων, ὅσα ἐξ ὀξυτέρων καὶ λεπτομερεστέρων καὶ κατὰ ὁμοίαν θέσιν κειμένων σύγκειται τῶν πρώτων

σωμάτων, τὰ δὲ ψυχρὰ καὶ ὑδατώδη, ὅσα ἐκ τῶν ἐναντίων, καὶ τὰ μὲν λαμπρὰ καὶ φωτεινά, τὰ δὲ ἀμυδρὰ καὶ σκοτεινά.

A 14 /2 = Simplicios, In De caelo 242, 15

(...) Leukippos, Démokritos a jejich stoupenci (...) totiž říkají, že principy jsou bezmezná co do množství. Považovali je také za nerozřezatelné (*atomoi*), nerozdělitelné a neporušitelné (*apatheis*), protože jsou pevné a nemají podíl v prázdnu. Rozdělování totiž nastává díky prázdnu v tělesech, jak říkají. Tyto atomy se pohybují v bezmezném prázdnu, jsou navzájem oddělené a liší se podobami, velikostí, polohou a pořádkem. V prázdnu se také navzájem dostihují, srážejí a jedny odskakují, (...) zatímco jiné se navzájem proplétají a setrvávají pospolu díky symetrii podob, velikostí, poloh a pořádků (pořadí?) – a takto vznikají složená tělesa.

οὐδὲ ὡς διωρισμένα ἄπειρα τῶι πλήθει δυνατὸν εἶναι τὰ στοιχειώδη σώματα, ὡς οἱ περὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον ὑπετίθεντο πρὸ αὐτοῦ γεγονότες καὶ μετ' αὐτὸν Ἐπίκουρος. οὗτοι γὰρ ἔλεγον ἀπείρους εἶναι τῶι πλήθει τὰς ἀρχάς, ἅς καὶ ἀτόμους καὶ ἀδιαίρετους ἐνόμιζον καὶ ἀπαθεῖς διὰ τὸ ναστὰς εἶναι καὶ ἀμοίρους τοῦ κενοῦ· τὴν γὰρ διαίρεσιν κατὰ τὸ κενὸν τὸ ἐν τοῖς σώμασιν ἔλεγον γίνεσθαι, ταύτας δὲ τὰς ἀτόμους ἐν ἀπείρῳ τῶι κενῶι κεχωρισμένας ἀλλήλων καὶ διαφερούσας σχήμασι τε καὶ μεγέθεσι καὶ θέσει καὶ τάξει φέρεσθαι ἐν τῶι κενῶι καὶ ἐπικαταλαμβανούσας ἀλλήλας συγκρούεσθαι καὶ τὰς μὲν ἀποπάλλεσθαι, ὅπῃ ἂν τύχωσιν, τὰς δὲ περιπλέκεσθαι ἀλλήλαις κατὰ τὴν τῶν σχημάτων καὶ μεγεθῶν καὶ θέσεων καὶ τάξεων συμμετρίαν καὶ συμμένειν καὶ οὕτως τὴν τῶν συνθέτων γένεσιν ἀποτελεῖσθαι.

A 15 /1 = Áetios I, 18, 3 (Dox. 316)

Leukippos, Démokritos ... Epikúros [předpokládají] atomy bezmezné co do množství, prázdno pak bezmezné co do velikosti.

Λεύκιππος, Δημόκριτος ... Ἐπίκουρος τὰ μὲν ἄτομα ἄπειρα τῶι πλήθει, τὸ δὲ κενὸν ἄπειρον τῶι μεγέθει.

A 15 /2 = Aristotelés, De caelo III, 4; 303a 4

Ani to, co někteří – třeba Leukippos a Démokritos z Abdér – říkají, nevede k dobrým výsledkům. Tvrdí totiž, že prvotní velikosti jsou nespočetné a co do velikosti nedělitelné; že také z jednoho nemůže vznikat mnohost, ani z mnohosti jedno, nýbrž že všechno vzniklo propojením a navíjením prvotních velikostí. I oni nějakým způsobem předpokládají, že vše jsoucí je počtem a z počtů (čísel?); tak to chtějí říci, i když ne neformulují jasně. Dále, jelikož se [prý prvotní] tělesa liší podobami, a podob je neomezeně, proto říkají, že je také nescíslně jednoduchých těles. Avšak jaká je podoba každého z prvků, to nijak neurčili. Pouze ohni přiřkli kouli, zatímco vzduch, vodu a ostatní rozlišili [jenom] velikostí a malostí [atomů], jakoby jejich přirozenost byla směsí semen všech prvků.

οὐδ' ὡς ἕτεροί τινες λέγουσιν, οἷον Λεύκιππος τε καὶ Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης, εὐλογα τὰ συμβαίνοντα· φασὶ γὰρ εἶναι τὰ πρῶτα μεγέθη πλήθει μὲν ἄπειρα, μεγέθει δὲ ἀδιαίρετα, καὶ οὐτ' ἐξ ἑνὸς πολλὰ γίγνεσθαι οὔτε ἐκ πολλῶν ἓν, ἀλλὰ τῆι τούτων συμπλοκῆι καὶ περιπαλάξει πάντα γεννᾶσθαι. τρόπον γὰρ τινα καὶ οὗτοι πάντα τὰ ὄντα ποιοῦσιν ἀριθμούς καὶ ἐξ ἀριθμῶν· καὶ γὰρ εἰ μὴ σαφῶς δηλοῦσιν, ὅμως τοῦτο βούλονται λέγειν. καὶ πρὸς τούτοις, ἐπεὶ διαφέρει τὰ σώματα σχήμασιν, ἄπειρα δὲ τὰ σχήματα, ἄπειρα καὶ τὰ ἀπλᾶ σώματά φασιν εἶναι. ποῖον δὲ καὶ τί ἐκάστου τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων, οὐθὲν ἐπιδιώρισαν, ἀλλὰ μόνον τῶι πυρὶ τὴν σφαιραὶν ἀπέδωκαν· ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ καὶ τᾶλλα μεγέθει καὶ μικρότητι διεῖλον, ὡς οὔσαν αὐτῶν τὴν φύσιν οἷον πανσπερμίαν πάντων τῶν στοιχείων.

A 16 /1 = Aristotelés, De caelo III, 2; 300b 8

Proto by také Leukippos a Démokritos říkají, že prvotní tělesa se neustále pohybují v prázdnu a bezmeznu, měli vyložit, jaký je to pohyb a jaký je jejich přirozený pohyb.

διὸ καὶ Λευκίππῳ καὶ Δημοκρίτῳ τοῖς λέγουσιν αἰεὶ κινεῖσθαι τὰ πρῶτα σώματα ἐν τῷ κενῷ καὶ τῷ ἀπείρῳ, λεκτέον τίνα κίνησιν καὶ τίς ἢ κατὰ φύσιν αὐτῶν κίνησις.

A 16 /2 = Simplikios, In De caelo 583, 20

ἔλεγον αἰεὶ κινεῖσθαι τὰ πρῶτα κατ' αὐτοὺς σώματα, τουτέστι τὰς ἀτόμους, ἐν τῷ ἀπείρῳ κενῷ βίαι.

A 17 = Hermiás, Irrisio gentilium philosophorum 12, 8 (Dox. 654)

ταῦτα γάρ τοι πάντα ὁ Λεύκιππος λῆρον ἡγούμενος ἀρχὰς εἶναί φησι τὰ ἄπειρα καὶ ἀεικίνητα καὶ ἐλάχιστα· καὶ τὰ μὲν λεπτομερῆ ἄνω χωρήσαντα πῦρ καὶ ἀέρα γενέσθαι, τὰ δὲ παχυμερῆ κάτω ὑποστάντα ὕδωρ καὶ γῆν.

A 18 = Aristotelés, Metaphysica XII, 6; 1071b 31

Proto někteří, například Leukippos a Platón, považují skutečnost za vždy jsoucí. Říkají totiž, že pohyb je vždy. Avšak neříkají proč, ani jaký pohyb, ani jej blíže neurčují, ani nemluví o jeho příčině.

διὸ ἔνιοι ποιοῦσιν αἰεὶ ἐνέργειαν οἷον Λεύκιππος καὶ Πλάτων· αἰεὶ γὰρ εἶναί φασι κίνησιν. ἀλλὰ διὰ τί καὶ τίνα, οὐ λέγουσιν οὐδ', εἰ ὠδὶ ἢ ὠδί, τὴν αἰτίαν.

A 19 /1 = Aristotelés, De caelo I, 7; 275b 29

Pokud by však veškerenstvo nebylo spojité (*syneches*), nýbrž rozdělené prázdňem, jak tvrdí Démokritos a Leukippos, musel by nutně být jeden pohyb [společný] všem [atomům]. Liší se totiž mezi sebou podobami, avšak jejich přirozenost je jedna, říkají, jako kdyby byly jednotlivými úlomky zlata.

εἰ δὲ μὴ συνεχὲς τὸ πᾶν, ἀλλ' ὥσπερ λέγει Δημόκριτος καὶ Λεύκιππος, διωρισμένα τῶι κενῶι, μίαν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων τὴν κίνησιν. διώριστα μὲν γὰρ τοῖς σχήμασιν· τὴν δὲ φύσιν εἶναί φασιν αὐτῶν μίαν, ὥσπερ ἂν εἰ χρυσὸς ἕκαστον εἴη κεχωρισμένον.

A 19 /2 = Aristotelés, Physica IV, 6; 213a 27 - 213b

Lidé však za prázdno chtějí mít rozsah (*diastéma*), ve kterém není žádné smyslově vnímatelné těleso. Domnívají se totiž, že všechno jsoucí je tělesem, že to, v čem vůbec nic není, je prázdno. Proto si myslí, že to, co je plné vzduchu, je prázdno. Není však třeba dokazovat, že vzduch je něčím, co jest, nýbrž to, že mimo tělesa není žádný jiný rozsah, ani oddělený, ani uskutečněný, který by rozděloval těleso veškerenstva, takže by nebylo spojité (*syneches*), jak říkají Démokritos, Leukippos a (213b) mnoho jiných přírodních filosofů, – nebo je třeba také zkoumat, zda je něco vně tělesa veškerenstva, které je spojité. Tito myslitelé tedy nepřístupují k problému správně, to spíše ti, kteří tvrdí, že (prázdno) jest. Zaprvé říkají, že by nebyl pohyb ve smyslu místního pohybu – tedy přemístování a růst –, což je jeden způsob, jak dokazují, že nějaké prázdno jest. (...) Mimoto se všem zdá, že také růst nastává díky prázdnu, (...) jako svědectví uvádějí i to, že popel přijme stejné množství vody jako prázdna nádoba.

οἱ δ' ἄνθρωποι βούλονται κενὸν εἶναι διάστημα, ἐν ᾧ μηδὲν ἐστὶ σῶμα αἰσθητόν· οἰόμενοι δὲ τὸ ὄν ἅπαν εἶναι σῶμα φασίν, ἐν ᾧ ὅλον μηδὲν ἐστὶ, τοῦτ' εἶναι κενόν. διὸ τὸ πλήρες ἀέρος κενὸν εἶναι. οὐκ οὖν τοῦτο δεῖ δεικνύναι, ὅτι ἔστι τι ὁ ἀήρ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι διάστημα ἕτερον τῶν σωμάτων οὔτε χωριστὸν οὔτε ἐνεργεῖαι ὄν, ὃ διαλαμβάνει τὸ πᾶν σῶμα, ὥστ' εἶναι μὴ συνεχές, καθάπερ λέγει Δημόκριτος καὶ Λεύκιππος καὶ (213b) ἕτεροι πολλοὶ τῶν φυσιολόγων, ἢ καὶ εἴ τι ἔξω τοῦ παντὸς σώματος ἐστὶν ὄντος συνεχοῦς. οὗτοι μὲν οὖν οὐ κατὰ θύρας πρὸς τὸ πρόβλημα ἅπαντῶσιν, ἀλλ' οἱ φάσκοντες εἶναι (τὸ κενόν) μᾶλλον. λέγουσι δ' ἐν μὲν ὅτι κίνησις ἢ κατὰ τόπον οὐκ ἂν εἴη (αὕτη δ' ἐστὶ φορὰ καὶ αὐξησις) ... ἓνα μὲν οὖν τρόπον ἐκ τούτων δεικνύουσιν ὅτι ἔστι τι κενόν. ἄλλον δ' ὅτι φαίνεται ἔνια συνιόντα καὶ πιλούμενα ... ἔτι δὲ καὶ ἡ αὐξησις δοκεῖ πᾶσι γίγνεσθαι διὰ κενοῦ ... μαρτύριον δὲ καὶ τὸ περὶ τῆς τέφρας ποιοῦνται, ἢ δέχεται ἴσον ὕδωρ ὅσον τὸ ἀγγεῖον τὸ κενόν.

A 20 = Simplikios, In Physica 648, 12

... οἱ περὶ Δημόκριτον καὶ Λεύκιππον ἔλεγον, οὐ μόνον ἐν τῷ κόσμῳ κενὸν εἶναι τι λέγοντες, ἀλλὰ καὶ ἔξω τοῦ κόσμου.

A 21 = Simplikios, In De caelo 202, 16

Λεύκιππος δὲ καὶ Δημόκριτος ἀπείρους τῷ πλήθει τοὺς κόσμους ἐν ἀπείρῳ τῷ κενῷ καὶ ἐξ ἀπείρων τῷ πλήθει τῶν ἀτόμων συνίστασθαί φησι.

A 22 /1 = Áetios II, 2, 2 (Dox. 329)

Leukippos a Démokritos tvrdí, že svět je tvaru koule.

Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος σφαιροειδῆ τὸν κόσμον.

A 22 /2 = Áetios II, 3, 2 (Dox. 330)

Leukippos, Démokritos a Epikúros však nepovažují [svět] ani za oduševnělý, ani za uspořádaný prozřetelností, ale nějakou nerozumnou přirozeností, sestávající z atomů.

Λεύκιππος δὲ καὶ Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος οὔτ' ἔμψυχον οὔτε προνοίαι διοικεῖσθαι, φύσει δέ τιτι ἀλόγῳ, ἐκ τῶν ἀτόμων συνεστῶτα [τὸν κόσμον].

A 22 /3 = Áetios II, 4, 6 (Dox. 331)

Anaximandros ... Leukippos považují svět za zničitelný.

Ἄναξίμανδρος ... Λεύκιππος φθαρτὸν τὸν κόσμον.

A 23 = Áetios II, 7, 2 (Dox. 336)

Leukippos a Démokritos obklopují svět šatem a blánu, spletenou z háčkovitých atomů.

Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος χιτῶνα κύκλῳ καὶ ὑμένα περιτείνουσι τῷ κόσμῳ διὰ τῶν ἀγκιστροειδῶν ἀτόμων συμπεπλεγμένον.

A 24 /1 = Áetios I, 4, 1-4 (Dox. 289; Usen. Epicur. fr. 308)

(1) ὁ τοίνυν κόσμος συνέστη περικεκλασμένῳ σχήματι ἐσχηματισμένος τὸν τρόπον τοῦτον· τῶν ἀτόμων σωμάτων ἀπρονόητον καὶ τυχαίαν ἐχόντων τὴν

κίνησιν συνεχῶς τε καὶ τάχιστα κινουμένων, εἰς τὸ αὐτὸ πολλὰ σώματα συνηθροίσθη (καὶ) διὰ τοῦτο ποικιλίαν ἔχοντα καὶ σχημάτων καὶ μεγεθῶν. (2) ἀθροιζομένων δ' ἐν ταῦτῳ τούτων τὰ μὲν ὅσα μείζονα ἦν καὶ βαρύτερα πάντως ὑπεκάθιζεν· ὅσα δὲ μικρὰ καὶ περιφερῆ καὶ λεῖα καὶ εὐόλισθα, ταῦτα καὶ ἐξεθλίβετο κατὰ τὴν σύνοδον τῶν ἀτόμων εἰς τε τὸ μετέωρον ἀνεφέρετο. ὡς δ' οὖν ἐξέλειπε μὲν ἡ πληκτικὴ δύναμις μετεωρίζουσα οὐκέτι τε ἦγεν ἡ πληγὴ πρὸς τὸ μετέωρον, ἐκωλύετο δὲ ταῦτα κάτω φέρεσθαι, ἐπιέζετο πρὸς τοὺς τόπους τοὺς δυναμένους δέξασθαι· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πέριξ, καὶ πρὸς τούτοις τὸ πλῆθος τῶν σωμάτων περιεκλᾶτο. περιπλεκόμενά τε ἀλλήλοις κατὰ τὴν περὶ κλασιν τὸν οὐρανὸν ἐγέννησε. (3) τῆς δ' αὐτῆς ἐχόμενα φύσεως αἱ ἄτομοι ποικίλαι οὔσαι, καθὼς εἴρηται, πρὸς τὸ μετέωρον ἐξωθούμενα τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν ἀπετέλουν. τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἀναθυμιωμένων σωμάτων ἔπληττε τὸν ἀέρα καὶ τοῦτον ἐξέθλιβε. πνευματούμενος δὲ οὗτος κατὰ τὴν κίνησιν καὶ συμπεριλαμβάνων τὰ ἄστρα συμπεριῆγεν αὐτὰ καὶ τὴν νῦν περιφορὰν αὐτῶν μετέωρον ἐφύλαττε· κᾶπειτα ἐκ μὲν τῶν ὑποκαθιζόντων ἐγεννήθη ἡ γῆ, ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων οὐρανός, πῦρ, ἀήρ. (4) πολλῆς δὲ ὕλης ἔτι περιειλημμένης ἐν τῇ γῆι πυκνουμένης τε ταύτης κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν πνευμάτων πληγὰς καὶ τὰς ἀπὸ τῶν ἀστέρων αὔρας προσεθλίβετο πᾶς ὁ μικρομερῆς σχηματισμὸς ταύτης καὶ τὴν ὑγρὰν φύσιν ἐγέννα· ῥευστικῶς δὲ αὕτη διακειμένη κατεφέρετο πρὸς τοὺς κοίλους τόπους καὶ δυναμένους χωρῆσαί τε καὶ στέξαι, ἢ καθ' αὐτὸ τὸ ὕδωρ ὑποστὰν ἐκοίλαινε τοὺς ὑποκειμένους τόπους· τὰ μὲν οὖν κυριώτατα μέρη τοῦ κόσμου τὸν τρόπον τοῦτον ἐγεννήθη.

A 24 /2 = Epikúros, Epistula ad Pythoclem (Diogenés Laertios, Vitae philos. X, 88-90)

Svět je jakási ohraničená část nebe, obsahující hvězdy, Zemi a vše, co se ukazuje [na nebi]. Zaujímá úsek z bezmezna a končí mezi buď řídkou, nebo hustou, jejímž uvolněním by bylo vše ve světě uvedeno ve zmatek. Buď se otáčí, nebo je v klidu, jeho ohraničení je okrouhlé,

nebo trojúhelníkové, nebo nějaké jiné. (89) Že takovéto světy jsou také nescíslné co do množství, je pochopitelné. (...)

κόσμος ἐστὶ περιοχὴ τις οὐρανοῦ ἄστρα τε καὶ γῆν καὶ πάντα τὰ φαινόμενα περιέχουσα, ἀποτομὴν ἔχουσα ἀπὸ τοῦ ἀπείρου (καὶ καταλήγουσα ἐν πέρατι ἢ ἀραιῶι ἢ πυκνῶι καὶ οὐ λυομένου πάντα τὰ ἐν αὐτῶι σύγχυσιν λήψεται) καὶ λήγουσα ἢ ἐν περιαγομένωι ἢ ἐν στάσιν ἔχοντι καὶ στρογγύλην ἢ τρίγωνον (c. 16) ἢ οἴαν δῆποτε περιγραφῆν. (89) ὅτι δὲ καὶ τοιοῦτοι κόσμοι εἰσὶν ἄπειροι τὸ πλῆθος, ἔστι καταλαβεῖν, καὶ ὅτι καὶ ὁ τοιοῦτος δύναται κόσμος γίνεσθαι καὶ ἐν κόσμωι καὶ μετακοσμῶι ὃ λέγομεν μεταξὺ κόσμων διάστημα ἐν πολυκένωι τόπωι καὶ οὐκ ἐν μεγάλωι καὶ εἰλικρινεῖ κενῶι, καθάπερ τινὲς φασιν, ἐπιτηδείων τινῶν σπερμάτων ῥυέντων ἀφ' ἑνὸς κόσμου ἢ μετακοσμίου ἢ καὶ ἀπὸ πλειόνων κατὰ μικρὸν προσθέσεις τε καὶ διαρθρώσεις καὶ μεταστάσεις ποιούντων ἐπ' ἄλλον τόπον ... (90) οὐ γὰρ ἀθροισμὸν δεῖ μόνον γενέσθαι οὐδὲ δῖνον ἐν ᾧ ἐνδέχεται κόσμον γίνεσθαι κενῶι κατὰ τὸ δοξαζόμενον ἐξ ἀνάγκης, αὐξεσθαί τε, ἕως ἂν ἐτέρωι προσκρούσῃ, καθάπερ τῶν φυσικῶν καλουμένων φησί τις. τοῦτο γὰρ μαχόμενόν ἐστι τοῖς φαινομένοις.

A 25 = Áetios III, 3, 10 (Dox. 369)

Λεύκιππος πυρὸς ἐναποληφθέντος νέφεσι παχυτάτοις ἔκπτωσιν ἰσχυρὰν βροντὴν ἀποτελεῖν ἀποφαίνεται.

A 26 = Áetios III, 10, 4 (Dox. 377)

Podle Leukippa má Země tvar bubnu.

[γῆ·] Λεύκιππος τυμπανοειδῆ.

A 27 = Áetios III, 12, 1 (Dox. 377)

Λεύκιππος παρεκπεσεῖν τὴν γῆν εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη διὰ τὴν ἐν τοῖς μεσημβρινοῖς ἀραιότητα, ἅτε δὴ πεπηγότων τῶν βορείων διὰ τὸ κατεψύχθαι τοῖς κρυμοῖς, τῶν δὲ ἀντιθέτων πεπυρωμένων.

A 28 /1 = Aristotelés, De anima I, 2; 404a 1

Proto Démokritos řekl, že [duše] je oheň, tedy něco teplého. Je totiž neomezeně podob, tedy atomů; kulatým z nich říká oheň a duše, jako ve vzduchu prach, který je vidět v paprscích procházejících oknem. Říká, že prvky celé přirozenosti jsou všesemenné, a stejně tak mluví Leukippos. Ty kulaté z nich pokládají za duši, protože takovéto útvary (*rhysmos*) mohou skrze všechno nejlépe pronikat; a když se samy pohybují, mohou pohybovat i ostatním. Předpokládají, že je to duše, udělující pohyb živým bytostem. Proto je prý určením života také dýchání. Svírající [vzduch] obklopující těla totiž také vytlačuje podoby, které živým bytostem dávají pohyb, neboť samy nikdy nezůstávají v klidu. Těla si prý pomáhají tím, že při nádechu zvenčí přicházejí jiné takovéto [atomy]. Tyto prý zabraňují, aby nebyly vytlačovány ty [atomy], které udržují živé bytosti, když působí proti síle, která je svírá a tlačí. Žijí tedy, dokud jsou schopné toto činit.

Δημόκριτος μὲν πῦρ τι καὶ θερμόν φησιν αὐτὴν εἶναι [τὴν ψυχὴν]: ἀπείρων γὰρ ὄντων σχημάτων καὶ ἀτόμων (τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέγει οἷον ἐν τῷ ἀέρι τὰ καλούμενα ξύσματα ἃ φαίνεται ἐν ταῖς διὰ τῶν θυρίδων ἀκτίσιν, ὧν) τὴν μὲν πανσπερμίαν στοιχεῖα λέγει τῆς ὅλης φύσεως ὁμοίως δὲ καὶ Λεύκιππος· τούτων δὲ τὰ σφαιροειδῆ ψυχὴν, διὰ τὸ μάλιστα διὰ παντὸς δύνασθαι διαδύνειν τοὺς τοιούτους ῥυσμοὺς καὶ κινεῖν τὰ λοιπὰ κινούμενα καὶ αὐτά, ὑπολαμβάνοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ παρέχον τοῖς ζώοις τὴν κίνησιν. διὸ καὶ τοῦ ζῆν ὄρον εἶναι τὴν ἀναπνοήν. συνάγοντος γὰρ τοῦ περιέχοντος τὰ σώματα καὶ

ἐκθλίβοντος τῶν σχημάτων τὰ παρέχοντα τοῖς ζώοις τὴν κίνησιν διὰ τὸ μηδ' αὐτὰ ἡρεμεῖν μηδέποτε, βοήθειαν γίνεσθαι θύραθεν ἐπεισιόντων ἄλλων τοιούτων ἐν τῷ ἀναπνεῖν· κωλύειν γὰρ αὐτὰ καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἐν τοῖς ζώοις ἐκκρίνεσθαι, συνανείργοντα τὸ συνάγον καὶ πηγνύον· καὶ ζῆν δέ, ἕως ἂν δύνωνται τοῦτο ποιεῖν.

A 28 /2 = Άetios IV, 3, 7 (Dox. 388)

Podle Leukippa je duše z ohně.

Λεύκιππος ἐκ πυρὸς εἶναι τὴν ψυχὴν.

A 29 /1 = Άetios IV, 13, 1 (Dox. 403)

Λεύκιππος, Δημόκριτος, Ἐπίκουρος κατὰ εἰδώλων εἴσκρισιν οἴονται τὸ ὄρατικὸν συμβαίνειν πάθος.

A 29 /2 = Alexandros, De sensu 24, 14

λέγει γὰρ Δημόκριτος τὸ ὄρᾶν εἶναι τὸ τὴν ἔμφασιν τὴν ἀπὸ τῶν ὀρωμένων δέχεσθαι· ἔστι δὲ ἔμφασις τὸ ἐμφαινόμενον εἶδος ἐν τῇ κόρῃ, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τῶν διαφανῶν, ὅσα οἶά τε τὴν ἔμφασιν φυλάττειν ἐν αὐτοῖς. ἡγεῖται δὲ αὐτός τε καὶ πρὸ αὐτοῦ Λεύκιππος καὶ ὕστερον δὲ οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον εἰδωλά τινα ἀπορρέοντα ὁμοιόμορφα τοῖς ἀφ' ὧν ἀπορρεῖ (ταῦτα δὲ ἔστι τὰ ὄρατά) ἐμπίπτειν τοῖς τῶν ὀρώντων ὀφθαλμοῖς καὶ οὕτως τὸ ὄρᾶν γίνεσθαι.

A 29 /3 = Alexandros, De sensu 56, 12

εἶδωλα γάρ τινα ὁμοιόμορφα ἀπὸ τῶν ὄρωμένων συνεχῶς ἀπορρέοντα καὶ ἐμπίπτοντα τῇ ὄψει τοῦ ὄρα̃ν ἠιτιῶντο. τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ τε περὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον, οἱ καὶ ἐκ τῆς τῶν ἀοράτων διὰ μικρότητα παραθέσεως τὴν τῶν μεταξὺ χρωμάτων φαντασίαν ἐποίουν.

A 30 /1 = Áetios IV, 8, 5 (Dox. 394)

Podle Leukippa a Démokrita se smyslové vjemy i myšlenky dějí změnami těla.

Λεύκιππος, Δημόκριτος τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς νοήσεις ἑτεροιώσεις εἶναι τοῦ σώματος.

A 30 /2 = Áetios IV, 8, 10 (Dox. 395)

Podle Leukippa, Démokrita a Epikúra vzniká smyslové vnímání i myšlenky díky obrázkům, které přicházejí zvenku. (...)

Λεύκιππος, Δημόκριτος, Ἐπίκουρος τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν νόησιν γίνεσθαι εἰδώλων ἔξωθεν προσιόντων· μηδενὶ γὰρ ἐπιβάλλειν μηδετέραν χωρὶς τοῦ προσπίπτοντος εἰδώλου.

A 31 = Áetios IV, 14, 2 (Dúx. 405)

Λεύκιππος, Δημόκριτος, Ἐπίκουρος τὰς κατοπτρικὰς ἐμφάσεις γίνεσθαι κατ' εἰδώλων ἐνστάσεις, ἅτινα φέρεσθαι μὲν ἀφ' ἡμῶν, συνίστασθαι δὲ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου κατ' ἀντεπιστροφὴν.

A 32 = Áetios IV, 9, 8 (Dox. 397)

οἱ μὲν ἄλλοι φύσει τὰ αἰσθητά, Λεύκιππος δὲ [καὶ] Δημόκριτος καὶ Διογένης νόμωι, τοῦτο δ' ἐστὶ δόξι καὶ πάθεσι τοῖς ἡμετέροις. μηδὲν δ' εἶναι ἀληθὲς μηδὲ καταληπτὸν ἐκτὸς τῶν πρώτων στοιχείων, ἀτόμων καὶ κενοῦ. ταῦτα γὰρ εἶναι μόνα φύσει, τὰ δ' ἐκ τούτων θέσει καὶ τάξει καὶ σχήματι διαφέροντα ἀλλήλων συμβεβηκότα.

A 33 = Epifanios, Adversus haeres. III, 2, 9 (Dox. 590)

Λεύκιππος ὁ Μιλήσιος, κατὰ δέ τινας Ἐλεάτης, καὶ οὗτος ἐριστικός. ἐν ἀπειρωι καὶ οὗτος τὸ πᾶν ἔφη εἶναι, κατὰ φαντασίαν δὲ καὶ δόκησιν τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ μηδὲν κατὰ ἀλήθειαν, ἀλλ' οὕτω φαίνεσθαι κατὰ τὴν ἐν τῷ ὕδατι κώπην.

A 34 = Áetios V, 25, 3 (Dox. 437)

(...)

Podle Leukippa spánek nastává, když se odlučuje více jemných dílů, než kolik přichází duševního tepla. Jejich přílišné odloučení je příčinou smrti. Toto jsou stavy těla, nikoli duše.

[ποτέρου ἐστὶν ὕπνος καὶ θάνατος, ψυχῆς ἢ σώματος;]

Λεύκιππος ὕπνον σώματος γίνεσθαι ἀποκρίσει τοῦ λεπτομεροῦς πλείονι τῆς εἰσκρίσεως τοῦ ψυχικοῦ θερμοῦ· [ἦς] τὸν πλεονασμὸν αἴτιον θανάτου· ταῦτα δὲ εἶναι πάθη σώματος, οὐ ψυχῆς.

A 35 = Áetios V, 4, 1 (Dox. 417)

[Zdaje sperma tělesné.]

Leukippos a Zénón říkají, že sperma je tělesné. Je totiž útržkem duše.

[εἰ σῶμα τὸ σπέρμα]

Λεύκιππος καὶ Ζήνων σῶμα· ψυχῆς γὰρ εἶναι ἀπόσπασμα.

A 36 = Áetios V, 7, 5a (Dox. 420)

[πῶς ἄρρενα γεννᾶται καὶ θήλεα;]

Λεύκιππος διὰ τὴν παραλλαγὴν τῶν μορίων καθ' ἣν ὁ μὲν καυλόν, ἡ δὲ μήτραν ἔχει· τοσοῦτον γὰρ μόνον λέγει.

A 37 = Kléméns Alexandrijský, Stromata II, 129,9

Onšem peripatetik Lykón učí, že cílem je opravná radost duše, a Leukimos (Leukippos?), že je to radost ze všeho dobrého.

ναὶ μὴν Λύκος ὁ Περιπατητικὸς τὴν ἀληθινὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς τέλος ἔλεγεν εἶναι, ὡς Λεύκιμος (?) τὴν ἐπὶ καλοῖς.